

Оценка на предизвикателствата в ежедневието на ЛГБТИ семействата

*"Повишаване на информираността за
приобщаващи общества, приемащи ЛГБТИ
семействата в Европа – R.I.S.E."*

bilitis

Проектът е съ-финансиран по Програма „Права, равенство и гражданство“ (2014-2020) на Европейския съюз.

PROJECT NO. REC-RDIS-DISC-AG-2018-848879
DELIVERABLE WP 2.4

Автор: Глория Филипова

Редактор: Моника Писанкънева

Сътрудници: National LGBT* Rights Association LGL, Love Does Not Exclude (MNW), Association of LGBT and Their Friends Mozaika, ACCEPT, Iniciativa Inakost

Дизайн: Мануела Попова

Публикация и разпространение: Фондация Билитис

Година на публикация: 2021

ISBN:

Всички права запазени.

Съдържанието на настоящия документ представя само възгледите на автора (авторите) и е единствено тяхна отговорност; за него не може да се смята, че отразява възгледите на Европейската комисия или друг орган на Европейския съюз. Европейската комисия не поема каквато и да било отговорност за използването на информацията, която се съдържа тук.

TABLE OF CONTENTS

ЗА ПРОЕКТА R.I.S.E	4
КРАТКО ОПИСАНИЕ.....	4
КОНСОРЦИУМ.....	4
ЗА	
ПРОУЧВАНЕТО.....	
....5	
ЛГБТИ СЕМЕЙСТВА В ЕВРОПА.....	5
ИСТОРИЯ И РАЗВИТИЕ НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ЗА БРАЧНО РАВЕНСТВО.....	5
ПРАВНОТО ПОЛОЖЕНИЕ НА ЛГБТИ СЕМЕЙСТВАТА В СТРАНИТЕ ПАРТНЬОРИ ПО ПРОЕКТА R.I.S.E.....	6
РУМЪНИЯ.....	6
БЪЛГАРИЯ.....	7
ЛИТВА.....	8
ЛАТВИЯ.....	8
СЛОВАКИЯ.....	9
ПОЛША.....	10
НИВА НА ПРИЕМАНЕ.....	11
РАЗДЕЛ 1. ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В ЕЖЕДНЕВИЕТО НА ЛГБТИ СЕМЕЙСТВАТА В ИЗСЛЕДВАНИТЕ СТРАНИ (СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ).....	13
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В ЕЖЕДНЕВИЕТО В СФЕРАТА НА ЗАЕТОСТТА, ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО, ОБРАЗОВАНИЕТО/СОЦИАЛНИТЕ ГРИЖИ ЗА ДЕЦАТА И ДРУГИ ОБЩЕСТВЕНИ СФЕРИ.....	14
ЗАЕТОСТ.....	14
ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ.....	15
РОДИТЕЛСКИ ПРАВА.....	15
СЪВМЕСТНО РОДИТЕЛСТВО.....	16
ЗАЩИТА ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ.....	17
СЪСТОЯНИЕ НА ПРАВАТА НА ОБЩА СОБСТВЕНОСТ/СОЦИАЛНИ ПРИДОБИВКИ ЗА ПАРТНЬОРИТЕ В ЛГБТИ СЕМЕЙСТВА.....	18
СЪСТОЯНИЕ НА ПРАВАТА ЗА СВОБОДНО ДВИЖЕНИЕ НА ЛГБТИ СЕМЕЙСТВА.....	20
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В НАЙ-БЛИЗКИЯ КРЪГ (ОТНОШЕНИЕТО НА РОДНИНИТЕ).....	21
МЕДИЙНО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ЛГБТИ СЕМЕЙСТВА / ОБЩЕСТВЕНО ОТНОШЕНИЕ КЪМ ЛГБТИ СЕМЕЙСТВА.....	22
ОБИЧАЙНИ СТРАТЕГИИ, ИЗПОЛЗВАНИ ОТ ЛГБТИ СЕМЕЙСТВАТА, ЗА ДА СЕ СПРАВЯТ С БАРИЕРИТЕ/ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА В ЕЖЕДНЕВИЕТО СИ.....	22
РАЗДЕЛ 2. ПЪТ НАПРЕД КЪМ ПОДОБРЯВАНЕ НА ПРЕЖИВЯВАНИЯТА (КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ) НА ЛГБТИ СЕМЕЙСТВАТА.....	24
СЪЩЕСТВУВАЩИ ДОБРИ ПРАКТИКИ ЗА ПРИЕМАНЕ И РАВНО ТРЕТИРАНЕ НА ЛГБТИ СЕМЕЙСТВА: ПОЛИТИКИ И СИСТЕМИ ЗА ПОДКРЕПА.....	25
НЕОБХОДИМОСТ ОТ ЦЕЛЕНАСОЧЕНИ УСИЛИЯ ЗА ПРОМЯНА НА ОБЩЕСТВЕНОТО МНЕНИЕ И ПРЕПОРЪКИ ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ОСВЕДОМЕНОСТТА/ПРОМЯНА НА ВЪЗПРИЯТИЯТА И НАГЛАСИТЕ.....	26
НЕОБХОДИМОСТ ОТ НОВИ ЗАКОНИ/ПОЛИТИКИ И ПОЛИТИЧЕСКИ ПРЕПОРЪКИ.....	26
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	26

1. ЗА ПРОЕКТА R.I.S.E

1.1. КРАТКО ОПИСАНИЕ

Проектът R.I.S.E. възниква от стремежа на партньорите (1) да отправят предизвикателство за признаване на правата на ЛГБТ семействата в Литва, Латвия, Полша, Румъния, България и Словакия чрез насърчаване на многообразието и подобряване на социалното приемане на ЛГБТ семействата и (2) да гарантират пълното упражняване на правото на зачитане на семейния живот и свободата на движение в рамките на ЕС на ЛГБТ гражданите, чрез повишаване на гражданското разбиране за последиците от съществуващото национално законодателство за социално-икономическите условия и качеството на живот на еднополовите двойки.

Вид и брой лица, достигнати в рамките на проекта:

- 300 000 души от населението във всяка държава;
- 25-30 държавни служители и ключови лица, вземащи решения;
- 20-30 еднополови двойки/семейства във всяка държава;
- 20 000 ЛГБТ хора във всяка държава.

Очаквани резултати:

- Повишена осведоменост относно недискриминационното представяне на ЛГБТ семейства сред населението като цяло;
- Подобри знания на държавните служители относно ежедневните предизвикателства в живота на ЛГБТ семействата;
- ЛГБТ хора, по-добре подготвени с информация за правото на зачитане на семейния живот и свободното движение в ЕС;
- Засилена подкрепа от ЛГБТ общността и съюзниците по въпросите на еднополовите двойки.

2. КОНСОРЦИУМ

Първоначалният стимул на консорциума по проекта е социално-правната среда на съответните държави на партньорите. Той се състои от 6 партньори от 6 държави от ЕС (Литва, Латвия, Полша, Румъния, България и Словакия), които са за единствените държави в Европейския съюз без каквато и да е форма на юридическо признаване на еднополовите съюзи, както и някои от най-малко приобщаващите за ЛГБТ хората общества, според проучването на Агенцията за основни права на ЕС за ЛГБТ (2013 г.). Развитието на това партньорство е резултат от предишно успешно сътрудничество и вече установени контакти и се основава на усърдна работа и опит в областта на управлението на проекти и кампании за повишаване на осведомеността и застъпничество. Партньорите са:

- **НАЦИОНАЛНА АСОЦИАЦИЯ ЗА ЛГБТ ПРАВА LGL (LIETUVOS GĖJŲ LYGA), ЛИТВА**
- **АСОЦИАЦИЯ НА ЛГБТ И ТЕХНИТЕ ПРИЯТЕЛИ „МОЗАЙКА“ (LGBT UN VIŅU DRAUGU APVIENĪBA "MOZAĪKA"), ЛАТВИЯ**
- **ЛЮБОВТА НЕ ИЗКЛЮЧВА (STOWARZYSZENIE MIŁOŚĆ NIE WYKLUCZA (MNV), ПОЛША**
- **АКЧЕПТ (АССЕРТ), РУМЪНИЯ**
- **ІNІCІАTІVА ІNАKОST, СЛОВАКИЯ**
- **ФОНДАЦИЯ РЕСУРСЕН ЦЕНТЪР „БИЛИТИС“, БЪЛГАРИЯ**

ЗА ПРОУЧАВАНЕТО

„Повишаване на информираността за приобщаващи общества, приемащи ЛГБТИ семействата в Европа (R.I.S.E.)“ е проект, финансиран от ЕС по програма „Права, равенство и гражданство“ (2014-2020 г.), предназначен да повиши информираността за ежедневните предизвикателства и пречки, възникващи в резултат на недостатъчната законова база, както и да отговори на социалната стигма, с която се сблъскват ЛГБТИ семействата.

Общата цел на проекта R.I.S.E. е да подобри признаването на правата на ЛГБТИ семействата в България, Латвия, Литва, Полша, Румъния и Словакия – последните 6 държави от ЕС, които все още нямат национално законодателство, което признава правата на ЛГБТИ семействата. Проектът има за цел да гарантира правата на зачитане на семейния живот и на свободно движение в ЕС за ЛГБТИ гражданите, като подобри разбирането на обществото за последиците от настоящото законодателство върху качеството на живот на еднополовите двойки.

Настоящият доклад представя резултатите от качествено проучване на ежедневните предизвикателства, пред които са изправени ЛГБТИ семействата в държавите партньори по проекта. Проучването се състои от документно проучване, качествени интервюта и фокус групи с членове на ЛГБТИ семейства в шестте партньорски държави, проведени от партньорите по проекта Фондация „Ресурсен център Билитис“ в България, Асоциация на ЛГБТ и техните приятели „Мозайка“ в Латвия, Литовска гей лига (LGL) в Литва, Асоциация „Любовта не изключва“ в Полша, Асоциация АСЦЕРТ в Румъния и Iniciativa Inakost в Словакия.

Интервюирани са общо 59 респонденти, а 49 са участвали във фокус групи. Интервютата и фокус групите следват стандартизирани въпросници и методология, които са следвани от партньорите във всички държави. Първоначално бе е планирано проучването да бъде проведено на живо, но поради пандемията от COVID-19, партньорите по проекта адаптираха методологията и някои интервюта бяха проведени онлайн, използвайки платформи като Zoom, Skype и Messenger. Проучването бе проведено в периода януари-септември 2020 г. Участниците в проучването бяха събрани с лични покани, публични обяви в социалните медии и общностни групи, и чрез методът на снежната топка.

ЛГБТИ СЕМЕЙСТВАТА В ЕВРОПА

3. ИСТОРИЯ И РАЗВИТИЕ НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ЗА БРАЧНО РАВЕНСТВО

На 1 април 2001 г., само няколко секунди след полунощ, кметът на Амстердам е първото длъжностно лице в света, което бракосъчетава гей двойка. Същата нощ се женят четири еднополови двойки, последвани от други 382, които се сключват брак през същия месец.

Към момента шестнадесет европейски държави признават напълно еднополовите бракове, докато тринадесет признават форма на граждански съюз между лица от един и същи пол. Еднополовите двойки могат да се ползват с пълно съвместно осиновяване в седемнадесет европейски държави.

Междувременно, почти 20 години след този пробив в Амстердам, все още няма признаване на еднополовите партньорства в шест държави членки на ЕС. България, Латвия, Литва, Полша, Румъния и Словакия са последните страни в ЕС с все още минимален или никакъв достъп до семейни права за ЛГБТИ хора, въпреки че има безброй инициативи за законодателни промени от 90-те години на 20 век и началото на новия век. Ето защо шест организации за ЛГБТ права, работещи в съответните държави, обединяват дългогодишния си опит с цел насърчаване на семейното многообразие и подобряване на социално-правните условия за ЛГБТ семействата.

4. ПРАВНОТО ПОЛОЖЕНИЕ НА ЛГБТИ СЕМЕЙСТВАТА В СТРАНИТЕ ПАРТНЬОРИ ПО ПРОЕКТА R.I.S.E.

Както вече беше споменато, в България, Латвия, Литва, Полша, Румъния и Словакия не съществува правно признаване на ЛГБТИ семействата, било то брак, гражданско партньорство или под друга форма. Има обаче някои разлики между изброените държави. Например, в някои страни като България[1], Латвия[2], Словакия [3] и Полша[4] законът изрично гласи, че бракът е съюз между мъж и жена, докато в Литва и Румъния няма такова определение, което дава повече свобода за законодателни инициативи. Във всички страни се провеждат кампании в подкрепа на правата на ЛГБТИ семействата, но в същото време те често срещат съпротива от инициативи, целящи да спрат положителната промяна или да направят положението на ЛГБТИ хората и семействата им още по-ограничено, например, така наречените "свободни от ЛГБТ зони" в Полша и "Референдума за семейството" в Румъния.

4. 1. РУМЪНИЯ

В Румъния липсва каквато и да било форма на правна защита на ЛГБТИ семействата, въпреки положителното решение, взето през 2018 г. от Конституционния съд, в което се достига до заключението, че еднополовите партньори имат защитено право на семеен живот, подобно на онези, които формират хетеросексуални семейства. През 2018 г. румънската ЛГБТИ общност бе изправена пред мащабна кампания, целяща да се промени определението за "брак" като "съюз между мъж и жена". За да се промени определението за семейство в конституционния текст, организирането на национален референдум през 2018 г. започна разгорещена дискусия за връзките между идентичността, основана на сексуална ориентация, общността и понятието „семейство“. Така нареченият Референдум за семейството, създаден от гражданска инициатива, бе използван като умишлено разделяща обществото стратегия за подхранване и продължаване на дискриминацията и заклеймяването на ЛГБТИ хората и техните семейства. ЛГБТИ общността беше пряко обвинена в оспорване и застрашаване на стабилността, развитието и самия смисъл на съществуването на „традиционното семейство“.

[1] Българската конституция дефинира брака като съюз между мъж и жена (чл. 46) в духа на традиционализма, който приема съществуването на само два пола с ясно определени полови норми. Семейният кодекс не приема други опции за легализиране на семействата, освен традиционния брак между мъж и жена (Семеен кодекс, 10/2009/ чл. 5).

[2] В Латвия института на семейството е регулиран от Гражданския кодекс, чийто чл. 35 заявява, че бракът между двама души от един и същи пол е забранен.

[3] Словашкото законодателство регулира семействата в Конституционен закон No. 161/2014: "Бракът е уникален съюз между мъж и жена. Република Словакия защитава брака универсално и добринася за неговото благоденствие".

[4] Полският Полският кодекс за семейството и настояничеството дефинира семейството като хора от различен пол, които имат възможност да сключат брак.

В кампанията бяха използвани цял набор от норми, стандарти и аргументи за правата на човека, с които ЛГБТИ хората бяха обвинени в подриване на общоприетите семейни права чрез копиране и унищожаване на „традиционните семейства“. ЛГБТИ хората бяха превърнати в изкупителни жертви с цел популяризиране на „традиционните ценности“. Положителното в тази ситуация беше, че Референдумът за семейството превърна ЛГБТИ семействата в политически субекти, способни да изразят себе си като такива, да заявят правата си и да се борят с хомофобията и трансфобията, като станат видими и разказват за живота си. В някои отношения той е актът на публично раждане на семейство, което не може да се смята за традиционно, но също така не може повече да бъде пренебрегвано или заглушавано. Популяризирането на семейните ценности и същевременно лишаването на хора от семейни права вече не се смята за легитимно от широката общественост: Референдумът е обезсилен поради бойкот на гласоподавателите. Едно от най-значимите съдебни дела за ЛГБТИ семейства в ЕС, известно като делото Коман, започва в Румъния. Делото на Съда на Европейския съюз *Relu Adrian Coman and Others v Inspectoratul General pentru Imigrări and Ministerul Afacerilor Interne (C-673/16)*[5] относно признаване на имиграционните правата на съпрузи от един и същи пол води до редица подобни дела в други държави, в които се признава правото на свободно движение на ЛГБТИ семейства в рамките на ЕС. Делото е разгледано по-подробно в главата за състоянието на правата за свободно движение на ЛГБТИ семейства. Адриан Коман, румънски гражданин, сключва брак с дългогодишния си партньор Клей Хамилтън, гражданин на САЩ, в Брюксел през 2010 г. На двойката е отказано разрешение за пребиваване в Румъния. Коман и Хамилтън, представлявани от АСCEPT, подават жалба пред румънските съдилища, оспорвайки решението на румънските власти. Румънският Конституционен съд пита Съда на ЕС дали Хамилтън трябва да бъде признат за съпруг на гражданин на ЕС и да му бъде предоставено право на постоянно пребиваване в Румъния съгласно законодателството на ЕС. Голямата камера на Съда на ЕС приема, че терминът „съпруг/съпруга“ включва съпрузи от един и същи пол за целите на правото на свободно движение и пребиваване в ЕС. Историческото дело осигурява равно третиране на еднополовите семейни двойки при упражняване на техните права на ЕС за свободно движение и пребиваване съгласно Директивата за свободно движение[6].

4. 2. БЪЛГАРИЯ

След делото Коман в Румъния, България също успява да гарантира правото на свободно движение на ЛГБТИ семейства. На 24 юли 2019 г. Върховният съд на България потвърждава положителното решение на Административен съд София-град от 2018 г., което дава право на пребиваване на съпруг на гражданин на ЕС от същия пол – в съответствие с решението Коман срещу Румъния. Решението не легализира еднополовите бракове, но признава правото на свободно движение на съпрузи на граждани на ЕС в еднополови бракове и е първото съдебно решение, което взема предвид съществуването на брак между граждани от един и същи пол.

В момента Младежка ЛГБТ организация „Действие“ води дело за предоставяне на гражданство на дете, родено в Испания в брак между българска гражданка и британска гражданка, родена в Гибралтар. При раждането си Сара получава акт за раждане, в който са посочени двете ѝ майки, но без да се уточнява коя е биологичната майка на детето. Според действащото испанско законодателство детето не може да придобие испанско гражданство, тъй като никоя от майките му не е испанска гражданка. На момичето е отказано и британско гражданство, тъй като според действащото британско законодателство майка ѝ от Гибралтар не може да предаде гражданство. Повече за случая „Бебе Сара“ ще намерите в главата за родителските права.

[5] Решение на Съда на Европейския съюз, дело № C673/16, 5 юни 2018 г.

[6] Директива 2004/38/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите членки

4. 3. ЛИТВА

Понастоящем Литва остава единствената държава членка на ЕС, която запазва гражданското партньорство изключително за разнополови двойки, като по този начин продължава да подлага еднополовите семейства на правна несигурност и негативните ефекти от нея. Общите разпоредби за гражданско партньорство са установени в Гражданския кодекс на Република Литва през 2000 г., но те не предоставят никаква специфична регулаторна рамка за еднополовите отношения. През 2017 г. литовският парламент приема изменения на Гражданския кодекс, които позволяват на хора, живеещи заедно, да подпишат така наречения договор за съвместна дейност, въпреки че естеството на такова правоотношение не представлява признаване на страните, които са сключили такъв договор, за семейство.

На 11 януари 2019 г. Конституционният съд на Република Литва постановява прогресивно решение^[7] за правно признаване на сключени в чужбина еднополови съюзи за целите на миграцията, което също отразява решението на Съда на ЕС по делото Коман срещу Румъния. Въпреки факта, че Конституционният съд на Литва се произнася по тесен въпрос дали съпруг от същия пол има право на разрешение за пребиваване на основание „събиране на семейството“, Съдът прави някои важни забележки в *obiter dictum* на решението. Той подчертава, че конституционното понятие за „семеен живот“ включва не само двойки в брак, но и двойки в стабилни фактически отношения (параграф [32.5] от решението).

Литовският Закон за равно третиране забранява дискриминацията въз основата наред с другото и на сексуална ориентация. На 11 юли 2017 г. Законът за равно третиране е изменен чрез въвеждане на основанието гражданство като защитена характеристика. Това изменение е иницирано с цел транспониране в националното законодателство на Директива 2014/54/ЕС относно мерки за улесняване на упражняването на правата, предоставени на работниците в контекста на свободното движение на работници. Законът определя членовете на семейството само като съпрузи и преки потомци, като по този начин ефективно изключва (регистрираните) партньори от правна защита в случай на дискриминация на основание гражданство. Регистрираните партньори на граждани от държави, в които тези партньорства са законно регистрирани, не се признават за членове на семейството в Литва и не могат да подават индивидуални жалби относно случаи на твърдяна дискриминация на основание гражданство. През 2019 г. Комисията по правата на човека на Сейма регистрира предложение за преработване на Закона за равно третиране, като оставя същото определение за членове на семейството непроменено. На 22 януари 2020 г. правителството на Република Литва предлага да се отмени тази клауза и да се определят членовете на семейството съгласно определението, предвидено в Закона за правния статут на чужденците, като по този начин се включат (регистрирани) партньори в определението за членове на семейството. До момента не са приети изменения.

4. 4. ЛАТВИЯ

През юни 2019 г. в Латвия, насърчаван от движението DZĪVESBIEDRI и с подкрепата на 10 депутати, нов законопроект, наречен Закон за партньорството (*Dzīvesbiedru likums*), е внесен в пленарната зала на Парламента. Въпреки че предложението е отхвърлено на пленарната сесия, Комитетът за социални въпроси и заетост иницира консултации с държавните институции относно необходимостта от този вид законодателство по-късно през май 2020 г. Междувременно през юни 2020 г. е предадена друга инициатива от платформата *ManaBalss.lv* към Парламента. Този път това не е законово предложение, а израз на необходимостта от разработване на правно решение за това еднополовите партньори да могат да установят отношенията си пред закона. На 22 юли 2020 г. Комисията по мандат, етика и молби на Парламента започва процеса на преразглеждане.

^[7] *Judgment by the Constitutional Court of the Republic of Lithuania No. KT3-N1/2019, Case No. 16/2016, 11 January 2019, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1898/content>.*

Що се отнася до делата пред съда или друг правен орган в Латвия, има редица промени. В латвийските съдилища има пет подобни дела за еднополови семейства, разглеждани в Районния съд по административни дела, Окръжния съд по административни дела и Върховния съд. Понастоящем има две отворени дела в Конституционния съд. В края на 2015 г. в съда постъпват пет жалби. Предметът на делото е искане да се задължи Отделът по вписванията в район Пардаугава на Рига да регистрира брак между еднополови партньори. Съдът решава да приеме една жалба и образува дело, но четири жалби не са приети от съда, което води до това жалбите да бъдат подадени пред Върховния съд. Предметите на исковете се променят на регистриране на семейни отношения. Върховният съд отменя решението на предходната инстанция да не приеме заявлението за вписване на еднополови бракове, като се мотивира, че ако целта на лицата не е пряко и изключително вписването на брак, а искат да постигнат признаване, регистрация и защита на семейството си като еднополови партньори, предметът на жалбата трябва да се тълкува по-широко. След като разглежда делата на закрито заседание, съдът решава да отхвърли иска на жалбоподателя.

На 12 ноември 2020 г. Конституционният съд на Латвия (Satversmes tiesa) постановява историческото решение, с което признава еднополова двойка за родителски отпуск (Дело № 2019-33-01). На 8 април Конституционният съд декларира, че правилото, което изисква еднополовият семеен партньор да плаща по-висока държавна такса за наследството на починалия си партньор, отколкото плащат съпрузите, трябва да бъде премахнато (Дело № 2020-34-03). Конституционният съд определя като краен срок за разрешаване на липсата на признаване на еднополови двойки 1 юни 2022 г.

4. 5. СЛОВАКИЯ

В Словакия законодателна инициатива за признаване на еднополови двойки и неформално регистрирано партньорство е било в Парламента три пъти (2001, 2012 и 2018 г.). Нито един от тези опити не е придвижен на второ четене. Словашката Конституция е изменена на 4 юни 2014 г. и са въведени промени в съдебната власт, както и в официалната защита на така наречения традиционен брак, и се казва, че бракът, семейството и родителството са защитени от закона и че конституцията гарантира защитата на децата и непълнолетните. Двете изречения, добавени в словашката Конституция с Конституционен закон № 161/2014, са: „Бракът е уникална връзка между един мъж и една жена. Словашката република защитава брака универсално и допринася за неговото благосъстояние.“

През 2013 г. словашката консервативна неправителствена организация „Алианс за семейството“ с подкрепата на Католическата църква в Словакия инициира т.нар. „Референдум за защита на семейството“ и започва да събира подписи за организиране на референдум. Той се провежда през февруари 2015 г. и в началото се състои от четири въпроса:

1. „Съгласни ли сте, че брак не трябва да се нарича друго съжителство, различно от съюз между един мъж и една жена?“
2. „Съгласни ли сте, че на двойки или групи хора от един и същи пол не трябва да се позволява да осиновяват деца и да ги отглеждат?“
3. „Съгласни ли сте, че на никакво съжителство на лица, различно от брака, не трябва да се предоставя специалната защита, права и задължения, които се предоставят от законовите норми от 1 март 2014 г. само на брака и съпрузите – особено признаване, вписване или регистрация като житейска общност пред публична власт, възможност за осиновяване на дете от съпруг на родителя?“,
4. „Съгласни ли сте, че училищата не трябва да изискват участието на деца в обучение в областта на сексуалното поведение или евтаназията, ако техните родители или самите деца не са съгласни със съдържанието на обучението?“

Третият въпрос е поставен под въпрос от президента на Словакия Андрей Киска и не е признат от Конституционния съд, тъй като според словашката Конституция не е възможно да се задават въпроси за или да се обсъждат правата на човека на референдум. Следователно съдържанието на референдума се състои от въпроси 1, 2 и 4. Референдумът не е успешен. Словашкият Конституционен съд никога не се е занимавал с въпроса за признаването на еднополови двойки.

Върховният съд на Словакия се занимава с този въпрос за последно през 2013 г., докато разглежда правилността на административните процедури на държавните институции, които отказват да бракосъчетаят еднополови двойки. Върховният съд се занимава само с административните процедури и не разглежда принципа на недискриминация, равно третиране или защита на личния и семейния живот.

В момента има различни дела на различни нива на словашката съдебна система. Те се занимават с признаване на еднополови бракове или регистрирано партньорство от чужбина и въпроси, свързани с това – като промяна на фамилното име. Няма окончателно решение и както споменахме по-горе, няма дело в Конституционния съд на Словашката република, който е единствената институция, която има възможност да тълкува Конституцията или да твърди, че закон е противоконституционен или противоречи на международните договори.

4. 6. ПОЛША

През 2020 г. Полша е поставена на дъното сред страните от ЕС в Индекса на дъгата на ИЛГА-Европа, като събира само 16 точки от сто възможни. Освен това ако Полша бъде оценявана само по критерии като „Семейство“ (което включва например брачно равенство, регистрирано партньорство, съвместно осиновяване или осиновяване от втори родител) или „Престъпления от омраза и реч на омразата“, резултатът ѝ би бил 0. В Полша няма правно признаване на еднополовите съюзи, нито законът признава ЛГБТИ семействата. Кодексът за семейството и настояничеството, датиращ от 1964 г., предполага само един модел на семейство: двама души от различен пол, които могат да сключат брак. Трансджендър лице, след съдебно решение относно промяната на правния си пол, може да сключи брак с лице от противоположния пол. Кодексът позволява установяване на родителски произход само ако родителите са две трансджендър лица от различен пол. По същия начин само двойките със сключен брак имат право на съвместно осиновяване. Достъп до технологии за асистирана репродукция, използвани за лечение на безплодие, се дава на семейни двойки и двойки в неофициални връзки, но не и на еднополови двойки.

Повечето юридически теоретици се съгласяват, че полската Конституция остава пречка за всякакви промени в Кодекса за семейството и настояничеството, които биха въвели брачно равенство. Съгласно чл. 18 „бракът като съюз между мъж и жена, както и семейството, майчинството и родителството, са поставени под закрилата и грижите на Република Полша“. Струва си да се отбележи, че съдилищата се позовават на чл. 18 в пет решения за еднополови двойки, които са се опитали да сключат брак в Полша (през 2020 г. Европейският съд по правата на човека в Страсбург информира полското правителство, че е получил жалби от тези двойки). Има много опити за регистриране на удостоверения за еднополови бракове или съюзи, сключени в чужбина, но досега без успех. Всички заявления за преписи на чуждестранни удостоверения за брак се отхвърлят. В момента в Полша има поне пет текущи дела от такова естество. Две от тях се отнасят до лица, упражнили правата си на свобода на движение. Освен това през 2020 г. Европейският съд по правата на човека в Страсбург информира полското правителство, че е получило такава жалба. Съществува и едно текущо съдебно дело относно гражданин на Франция, който е претендирал правата на пенсионни обезщетения на починалия си съпруг, който е полски гражданин.

5. НИВА НА ПРИЕМАНЕ

Липсата на правно признание за ЛГБТИ семейства в България, Латвия, Литва, Полша, Румъния и Словакия върви ръка за ръка с ниското социално приемане. Въпреки че има някои подобрения, според ЛГБТИ Евробарометъра[8] за 2019 г. страните партньори по проекта R.I.S.E. показват едни от най-ниските нива в ЕС на социално приемане на ЛГБТИ хората. Те заемат най-ниските позиции по почти всеки въпрос, свързан с ЛГБТИ семейства. На въпрос до каква степен са съгласни с твърдението „Еднополовите бракове трябва да бъде разрешен в цяла Европа“, само 16% от българите заявяват, че са напълно съгласни (най-ниското ниво в ЕС), следвани от словаците с 20%, латвийците с 24%, румънците с 29% и литовците с 30%. Полша показва най-висок процент на приемане с 48%.

Партньорите по проекта съобщават, че проблемите около ниските нива на приемане често са причинени от анти-ЛГБТИ кампании и риторика, идваща от крайнодесни, консервативни и религиозни организации и партии. Например в Латвия настоящите аргументи на опозиционните политици се коренят в така наречените „традиционни ценности“ и наблюдаваното от тях несъгласие в обществото. Подобна реторика се среща и в България около дебата за ратифицирането на Истанбулската конвенция. В Румъния, в отговор на конституционния референдум от 2018 г. за изменение на определението за брак, става все по-очевидно, че решението, взето от няколко румънски семейства, да преминат отвъд съжителство по взаимно съгласие и да поискат от Европейския съд по правата на човека правно признаване, е стратегическа и изключително необходима тактика в румънската социална, културна и правна среда. Участниците в това проучване са преживели „вътрешно изгнание“ в хетеронормативното румънско общество и са се научили по време на референдума и след референдума да живеят в контекста на социална, правна и емоционална уязвимост.

Най-видимият пример за неприемане на ЛГБТИ хората в ЕС през последните няколко години са така наречените „зони, свободни от ЛГБТ“ в Полша. Зоните, свободни от ЛГБТ, са общини и райони в Полша, които са се обявили за нежелаети предполагаема „ЛГБТ идеология“, за да забранят маршовете за равенство и други ЛГБТ събития в техния район. Към юни 2020 г. около 100 общини или около една трета от страната са приели решения, които са довели до това те да бъдат наречени „зони, свободни от ЛГБТ“. Инициативата предизвиква вълна на неодобрение в цяла Европа и света и води до многобройни кампании в подкрепа на ЛГБТИ общността в Полша. Зоните, свободни от ЛГБТ, в Полша и атаката срещу правата на ЛГБТИ хората в Унгария и други страни от ЕС мотивират ЕС да отговори и през март 2021 г. Европейският парламент обявява ЕС за зона на равнопоставеност на ЛГБТИ. Въпреки че ЛГБТИ правата са постоянно атакувани, някои държави регистрират подобрение в приемането. В Латвия проучване на Изследователския център S.K.D.S. „Отношение към сексуалните малцинства“ от юни 2020 г. разкрива положителна тенденция по отношение на обществените нагласи към ЛГБТИ семействата. В Полша проучване на Центъра за изследване на общественото мнение показва, че процентът на поляците, които твърдят, че хомосексуалността не може да бъде толерирана, спада от 41% през 2001 г. на 34% през 2005 г., до 31% през 2008 г. и 23% през 2010 г. Оттогава няма значителни промени: през 2019 г. 24% от анкетираните заявяват, че хомосексуалността не трябва да се толерира.

- Регламенти/документи/препоръки на ЕС (Директива за свободно движение, Стратегия за равнопоставеност на ЛГБТИК)

[8] Eurobarometer on the social acceptance of LGBTIQ people in the EU – 2019, available at: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/lesbian-gay-bi-trans-and-intersex-equality/eurobarometer-social-acceptance-lgbtqi-people-eu-2019_en

Да бъдат част от ЕС дава възможност на страните по проекта R.I.S.E. да бележат напредък в правата на ЛГБТИ семействата по някои регламенти на ЕС. Такъв ключов документ е вече споменатата Директива 2004/38/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите членки, известна като Директивата за свободно движение. Това е първият документ, който признава правото на всички граждани на ЕС и членовете на техните семейства, включително регистрираните партньори и семействата на дъгата, да се движат и да пребивават свободно в ЕС[9]. Директивата за свободно движение е в основата на няколко много важни съдебни дела относно свободното движение на ЛГБТИ хора и техните семейства, като делото Коман (Румъния) и делото на Кристина и Мариама (България), които ще бъдат разгледани подробно по-нататък в настоящия доклад.

На 11 ноември 2020 г. Европейската комисия прави важна крачка напред, като приема Стратегията за равнопоставеност на ЛГБТИК 2020-2025 г. Това е първата по рода си стратегия на Комисията за равнопоставеност на ЛГБТИК хората и изгражда ангажимента на Европейската комисия за създаване на Съюз на равенството, изпращайки важно послание за подкрепа в целия ЕС. Стратегията отбелязва нова фаза в усилията на ЕС за насърчаване на равенството между ЛГБТИК хората, като същевременно продължава да се фокусира върху приоритетни области, като определя серия от мерки за подобряване на равнопоставеността на ЛГБТИК във всички политически области. Тя се фокусира върху целенасочени действия в четири основни стълба: 1. Борба с дискриминацията срещу ЛГБТИК; 2. Гарантиране на безопасността на ЛГБТИК; 3. Изграждане на общества, които приобщават ЛГБТИК; и 4. Поемане на водеща роля в призива за равнопоставеност на ЛГБТИК по света. В Стратегията се отбелязват проблемите на ЛГБТИ семействата, особено във връзка със свободата на движение, и една от ключовите точки в стълб 3 е „Подобряване на законовата защита за семействата на дъгата в трансгранични ситуации“.

[9] Директива 2004/38/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите-членки, за изменение на Регламент (ЕИО) № 1612/68 и отменяща Директиви 64/221/ЕИО, 68/360/ЕИО, 72/194/ЕИО, 73/148/ЕИО, 75/34/ЕИО, 75/35/ЕИО, 90/364/ЕИО, 90/365/ЕИО и 93/96/ЕИО (ОВ L 158, 30.4.2004г., стр. 77)

РАЗДЕЛ 1:

Предизвикателства в ежедневието на ЛГБТИ семействата в изследваните страни (сравнителен анализ)

Законодателните празноти по отношение на ЛГБТИ семействата водят до редица усложнения в ежедневието на ЛГБТИ хората във всички области – здравеопазване, образование, заетост, социални услуги, свобода на движение и дори в отношенията със семействата и най-близките социални кръгове. В неотдавнашно правно проучване в България се констатира, че липсата на правно признаване на ЛГБТИ семействата води до нарушаване на над 300 права.

6. ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В ЕЖЕДНЕВИЕТО В СФЕРАТА НА ЗАЕТОСТТА, ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО, ОБРАЗОВАНИЕТО/СОЦИАЛНИТЕ ГРИЖИ ЗА ДЕЦАТА И ДРУГИ ОБЩЕСТВЕНИ СФЕРИ

6.1. ЗАЕТОСТ

Във всички партньорски държави по R.I.S.E. има закони за защита срещу дискриминацията, които защитават ЛГБТИ лица от дискриминация във всички сфери на живота, включително заетостта. Що се отнася обаче до социалните придобивки, свързани със заетостта, често в еднополовите семейства те не могат да бъдат споделени с партньора и добри практики в тази област могат да бъдат открити в компании, които решат да предоставят такива придобивки. Например, през 2018 г. словашкото Министерство на труда, социалните въпроси и семейството и Фондация Pontis присъждат титлата „Работодател, подкрепящ семейството, равенство между половете и равните възможности“ на ИТ компанията Accenture Slovakia за предоставяне на семейни социални придобивки за ЛГБТИ служители. Словашкото законодателство не гарантира такива придобивки. В България някои компании позволяват на своите служители да споделят придобивки като допълнително здравно осигуряване със своите партньори от същия пол.

Проучването на R.I.S.E. показва, че ЛГБТИ хората все още се сблъскват с много дискриминация и всеки ден чуват хомофобска и трансфобска реч на омразата на работното си място. Много участници в проучването споделят, че се страхуват да са открити за семейството си на работното си място, защото се притесняват от негативни реакции и дискриминация от страна на колеги, мениджъри и работодатели. Когато дискриминацията и анти-ЛГБТИ нагласите идват от хора на властови позиции като мениджъри или ръководители на екипи, това още повече затруднява ЛГБТИ хората да докладват за тях и да търсят подкрепа. Един респондент от България споделя за хомофобските нагласи на наставника си на работа по отношение на това, че тя е в еднополова връзка, отправяйки предположения, че връзката между две жени е по-нисша от хетеросексуалните връзки: „Сякаш по някакъв начин не можем да стигнем до това ... сякаш тази връзка (между две жени) не е толкова сериозна, колкото би била между мъж и жена, което е много неприятно.“ (Респондент 5 от България). Същият наставник прави коментари относно това, че респондентката и нейната партньорка не могат да имат деца, демонстрирайки пълна неинформираност относно репродуктивните възможности и липса на чувствителност при обсъждане на такива лични въпроси на работното място.

Дори в случаите, когато хората са самостоятелно заети или собственици на бизнес, тяхната сексуална ориентация може да повлияе на техния бизнес и работния процес. Един български респондент и неговият партньор притежават бизнес, така че не се налага да се притесняват от ЛГБТИ-фобия, идваща от колеги. Респондентът обаче споделя, че тяхната сексуална ориентация понякога е била причина за прекратяване на бизнес отношенията, след като техни контрагенти са разбрали за тяхната сексуална ориентация. „Сега, като се замисля, се е случвало да прекратяват делови отношения, защото сме хомосексуални.“, казва той и добавя: „Случвало се е например с агенти, да кажем особено в музикалния бизнес, случвало се е да не продължим сътрудничеството си, защото те са научили някаква лична информация за нас и са решили, че е по-добре да не продължават бизнес контактите.“ (Респондент 1 от България).

6. 2. ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ

Достъпът до здравеопазване все още е една от най-проблемните области, когато става въпрос за ЛГБТИ хора. В исторически план това е донесло тежка стигма и патологизиране на ЛГБТИ идентичностите. Днес здравеопазването продължава да предлага някои от най-недостъпните услуги за ЛГБТИ хора и еднополови семейства. Проучването на R.I.S.E. попада на различни примери за неравно третиране, вариращи от това партньори от същия пол да не могат да посетят своя партньор, когато е хоспитализиран, или вземат решения за неговото лечение, до невъзможността за ползване на услугите за асистирана репродукция или споделяне на здравни придобивки. Някои участници в проучването изразяват притеснения относно достъпа на децата им до здравеопазване и факта, че родителят, който не е правно свързан с детето, не може да го представлява или да взема каквито и да било решения относно неговото лечение. Барьерите могат да се появят дори за прости неща, като например вземане на болничен за грижа за болно дете или партньор. В някои страни като Полша има възможности за справяне с тези проблеми, свързани със здравеопазването, например като партньорите могат да си дадат взаимно различни пълномощни като пълномощно за получаване на здравна информация и за достъп до медицинска документация, но в други страни това не е възможно.

Всички проблеми, свързани със здравеопазването, стават много реални в историите на участниците в проучването. Например, участничка в българската фокус група споделя история за нейна приятелка, която не е имала право да придружи партньорката си в линейката, тъй като не са законно женени: „Съпругата ѝ беше претърпяла автомобилна катастрофа и не са я пуснали в линейката, защото тя е никой за нея“. (Респондент 12 от България).

Виждаме подобни опасения, споделени от респондентка от Румъния: „Те се чудят какво да правят (...), ако някой от тях е хоспитализиран, как медицинският персонал ще се свърже с техния партньор. Това е въпрос, който изобщо не е решен в румънското законодателство. Друг е случаят с достъп до съвместно осигуряване за партньора, който няма други източници на доход и зависи от осигурения партньор. В случай на партньори с брак те имат възможност да се възползват от осигуряването на съпруга/съпругата. В случай на еднополови партньори в Румъния такава възможност няма. (...) Всички мислим какво би се случило, ако единият партньор умре и трябва да бъде взет от моргата, за да започне подготовката за погребението, как ще се отнасят с него или нея?“ – Юстина, Румъния

6. 3. РОДИТЕЛСКИ ПРАВА

Отглеждането на дете е едно от основните предизвикателства пред ЛГБТИ семействата в изследваните страни. Проблемите за ЛГБТИ родителите започват още преди да имат дете поради дискриминацията в областта на осиновяването или услугите за асистирана репродукция и продължават с предизвикателства в здравеопазването, образователната система и неприемането в социалните кръгове. В контекста на липсата на правно признаване на ЛГБТИ семейства и в шестте партньорски държави по R.I.S.E., ситуацията с родителските права също не е уредена. При тези условия само биологичните родители или осиновителите се смятат за родители на своите деца, а техните партньори нямат никакви права, задължения или правна връзка с децата. Както заявяват много участници в проучването, небологичните родители или тези, които не са официално осиновители, се смятат за „никакви за децата си“.

Основните възможности за ЛГБТИ хора да имат дете са процедурите за асистирана репродукция, осиновяването и съвместното родителство. Проучването на R.I.S.E. Констатира дискриминационни практики и липса на правно регулиране на еднополовите родители и в трите области.

Процедури за асистирана репродукция за налични, но не винаги достъпни във финансово отношение. Ето защо съществуват програми за финансова помощ за двойки с репродуктивни проблеми. Оказва се, че в някои случаи еднополовите двойки са дискриминирани и не им е позволено да се възползват от програми, които подпомагат финансово семейства, които се нуждаят от процедури за асистирана репродукция. Такъв случай има в България, където на лесбийска двойка е отказан достъп до програма за асистирана репродукция от Центъра за асистирана репродукция. Двойката отнася случая до съда и на първа инстанция съдът решава, че не установява дискриминация в този случай, а през октомври 2019 г. Върховният административен съд на България потвърждава решението на предходната инстанция. Делото ще бъде отнесено до Европейския съд по правата на човека.

Другият основен вариант за ЛГБТИ семейства да имат дете е да го осиновят. За еднополови двойки от цис мъже често това е единствената възможност освен съвместното родителство. За съжаление във всичките шест държави по R.I.S.E. осиновяването не е достъпно за ЛГБТИ семейства, тъй като е достъпно само за брачни двойки. ЛГБТИ хората могат да осиновяват деца като самотни родители, но не могат да споделят родителските права и задължения с другия партньор. В Полша ситуацията отива по-далеч в посока на неравенство поради нова инициатива, целяща забрана на осиновяването дори за самотни ЛГБТИ родители. През март 2021 г. полските власти обявяват плана си да спрат достъпа до тази възможност. Ако новото законодателство бъде прието, властите ще трябва да извършват проверки на всеки, кандидатстващ за осиновяване на дете като самотен родител. Ако се установи, че дадено лице кандидатства като самотен родител, докато е в еднополова връзка, то ще носи наказателна отговорност.

Освен това респондентите от фокус групата в България съобщават, че дори когато кандидатства като самотен родител, ЛГБТИ човек може да получи отказ за осиновяване поради хомофобските нагласи в службите за осиновяване. Службите не могат законно да откажат осиновяване на даден човек поради неговата сексуална ориентация или полова идентичност, така че обикновено те измислят различни причини, за да отхвърлят заявленията. Гей двойка, участвала във фокус групата в България, споделя, че един от тях е кандидатствал за осиновяване и не е искал да крие връзката си, но на определен етап работниците от службите за осиновяване са решили да премахнат цялата информация за втория партньор от документите. „Не, те дори не го предложиха. Те просто го заявиха, защото се срещнаха с мен, посетиха дома ни, просто заявиха, че няма да ме запишат в документите”, казва респондент 13 от България и добавя: „чували сме, че слагат звездичка или отметка или някакъв друг знак (в заявлението за осиновяване) и просто никога няма ви бъде дадено дете“. Друг респондент е публична личност и открито заявява, че в неговата ситуация е безсмислено да кандидатства за осиновяване, защото службите за осиновяване ще знаят, че той е хомосексуален и „това ще обезсмисли усилията“. Участниците в проучването засягат и въпроса, че има огромна стигма около осиновяването от мъже и че има много случаи на жени в еднополова двойка, които осиновяват деца като самотни майки, но само няколко примера за даване на дете на мъже.

Като се има предвид недостъпността на услугите за асистирана репродукция и осиновяване и сурогатно майчинство, възможността за съвместно родителство става все по-популярна сред ЛГБТИ семейства в проучваните страни. Въпреки че съвместното родителство не е юридически признато и все още е съвсем нова концепция в общността, някои ЛГБТИ хора създават партньорства за съвместно родителство с други ЛГБТИ хора с цел отглеждане на дете заедно. В рамките на проучването по R.I.S.E. интервюирахме една българска лесбийска двойка, която е в съродителско партньорство с гей двойка. Една от жените и един от мъжете са биологични родители на дъщеря си, а техните партньори участват наравно с тях в нейното отглеждане. Тъй като съвместното родителство е нещо ново за българското общество, това може да донесе допълнителна стигма за детето и родителите, но те споделят, че досега не са срещали проблеми с дискриминация при достъп до услуги. Детето е в детска градина и не е срещало хомофобски нагласи от персонала на градината или от другите деца. Единственото предизвикателство, с което се сблъскват партньорите, е неодобрението на някои членове на семейството.

Отказът на някои държави да признаят родителските права на родителите в еднополови семейства води до нарушаване на човешките права на децата и ги поставя в много опасни и странни правни ситуации. Такъв пример е случаят с бебе Сара. Сара е родена на 9 декември 2019 г. в Испания в семейството на българка и на британка, родена в Гибралтар. При раждането детето получава удостоверение за раждане, в което са посочени двете ѝ майки, но без да се посочва коя е биологичната майка на детето (пример за добра практика в Испания, която взема предвид връзката на детето с двамата родители). Според действащото испанско законодателство детето не може да придобие испанско гражданство, тъй като никоя от майките му не е испанска гражданка. На момичето е отказано и британско гражданство, тъй като според действащото британско законодателство майка ѝ от Гибралтар не може да предаде гражданство.

На 29 януари 2020 г. българската майка подава документи за издаване на акт за раждане на Сара в България, за да може тя да придобие българско гражданство. Столична община дава указания на българката майка да предостави доказателства, съдържащи информация за произхода на детето във връзка с неговата биологична майка. След като В.М.А. отказва да предостави такава информация, на 5 март Столична община, район Панчарево отказа да издаде акт за раждане на бебе Сара, позовавайки се на факта, че две майки не могат да имат биологично дете и че издаването на такъв акт за раждане би противоречало на обществения ред, тъй като България не признава еднополови бракове, сключени в чужбина.

Решението на Столична община е обжалвано пред Административен съд София-град. На 2 октомври 2020 г. Административен съд София-град решава да спре делото пред АССГ и да изпрати преюдициално запитване до Съда на Европейския съюз.

Заседанието се провежда на 9 февруари 2021 г. пред Голяма камара на Съда на Европейския съюз. Становища са представени от Испания, Италия, Полша, Унгария, Германия, Нидерландия и Европейската комисия. България е представена от Министерството на външните работи чрез видеоконферентна връзка. Заседанието продължава над 4 часа, през които повечето въпроси са отправени към адвоката на В.А. адв. Деница Любенова и към нейното семейство, както и към Кралство Испания. Основните въпроси, обсъдени по време на заседанието, са: правото на личен и семеен живот на двойката и тяхното дете, гарантирано от законодателството на ЕС; правото на свободно движение на семейството в рамките на Европейския съюз, гарантирано от членове 20 и 21 от ДФЕС и разпоредбите на Директива 2004/38; признаване от държавата членка на България на биологичната или правна семейна връзка, която е законно установена от приемащата държава членка в съответствие с нейните приложими национални разпоредби; правата на детето, гарантирани от Хартата на основните права на ЕС и Конвенцията на ООН за правата на детето; балансът между националната и конституционна идентичност на държавите членки (член 4, параграф 2 от ДЕС) от една страна и правото на личен и семеен живот и висшите интереси на детето (член 7 и член 24, параграф 2 от Хартата на основните права на Европейския съюз) от друга страна. Очаква се решение да бъде взето по-късно през 2021 г.

Що се отнася до родителските права, интересно изключение може да се открие в Полша. Въпреки че полската Конституция не дава определение за семейство или произхода по родител, съдилищата, които разглеждат дела, касаещи деца, родени в еднополови двойки в чужди държави, твърдят, че „родители“ могат да бъдат само двама души от различен пол. Съдилищата обикновено се позовават не само на Кодекса за семейството и настойничеството, но и на Закона за регистъра на удостоверенията. Следователно Полша не признава родителството на лице, което не е биологично свързано с детето, името му не може да бъде въведено в системата за регистрация на населението (т.нар. PESEL) като родител на детето или да бъде посочено в документите за самоличност на детето. Някои служби по вписванията обаче издават лични документи на деца, в чиито удостоверения за раждане се посочват две майки (полски гражданки) или един баща (също полски гражданин) и без майка.

Ако в удостоверенията за раждане са посочени две майки и само една от тях – небиологичната майка, е полска гражданка, или ако са посочени двама бащи, родителите са принудени да подадат заявление за признаване на полското гражданство на детето си. Такова заявление не винаги би било одобрено. Еднополовите двойки, които са създали семейства в чужди държави (често в ЕС), са принудени да преминават през сложни законови процедури, продължаващи много месеци или дори години, за да получат документи за самоличност на децата си. (Понастоящем в Полша има поне девет текущи дела относно признаване на гражданство или отказ за издаване на дете на документи за самоличност. През 2019 г. Европейският съд по правата на човека информира полското правителство, че е получил две такива жалби).

6. 4. ЗАЩИТА ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ

Що се отнася до защитата от домашното насилие, практиките в изследваните страни са различни и понякога противоречиви. Някои държави като Словакия не признават еднополовите семейства, но осигуряват защита от домашно насилие на партньори в еднополови връзки. В България, за разлика от Семейния кодекс, Законът за защита от домашното насилие (03/2005) използва израза „фактическо съпружеско съжителство“ и осигурява защита на хетеросексуални цисджендър партньори, които живеят или са живели в такова съжителство (чл. 3, ал. 2), но в някои случаи той не осигурява защита, ако партньорите са от един и същи пол.[10] В проучени дела може да се установи, че когато на хомосексуално лице е отказана закрила съгласно този закон, отказът е обоснован от липсата на правно признаване на семейства, в които и двамата партньори са от един и същи пол. Това е само една от многото неблагоприятни правни последици от липсата на правно признаване на семейства на дъгата в България.

6. 5. СЪСТОЯНИЕ НА ПРАВТА НА ОБЩА СОБСТВЕНОСТ/СОЦИАЛНИ ПРИДОБИВКИ ЗА ПАРТНЬОРИТЕ В ЛГБТИ СЕМЕЙСТВА

Невидимостта на ЛГБТИ семействата пред закона води до дискриминация в ежедневни сфери като достъп до банкови/финансови услуги, споделяне на обща собственост и наследствени права. Например условията за получаване на кредит се различават и процесът на разделяне на финансовите задължения между партньорите в непризната връзка е възпрепятстван, тъй като поръчителят трябва да бъде съпруг или близък роднина. Достъпът до други банкови услуги като откриване на обща банкова сметка също е ограничен.

При еднополови двойки, ако едно от лицата притежава собственост, то не може автоматично да сподели собствеността с партньора си, както би се случило, ако сключат брак. Едно от възможните решения за еднополовите двойки е да купят имот заедно, така че и двамата партньори да могат да бъдат вписани като собственици. Има подобен проблем, когато става въпрос за наследяване. Обикновено за двойките в брак наследяването се урежда автоматично поради семейното им положение. В случаите на еднополови двойки човек може да опита да завещае собствеността си на партньора си, но завещанието му може да бъде оспорено в съда от неговите роднини, както е в България, така че няма 100% гаранция, че собствеността ще бъде дадена на неговия партньор.

[10] Разпореждане № 26/07.10.2014 г. на Районен съд - София, III гражданско отделение, 83-ти състав, в отговор на Молба за защита от домашно насилие № 8100486/02.10.2014 г., гласи, че молителят не е сред лицата, легитимирани да търсят закрила от Законът за защита от домашното насилие. „Нашият закон признава законния брак само между мъж и жена, следователно фактическо съпружеско съжителство може да съществува само между мъж и жена.“

Същото важи и за наследствените права на децата, които не са свързани по закон със своите родители: завещанието на родителя може да бъде оспорено в съда от неговите законни роднини и детето може да не получи пълното наследство, което му е завещано от родителя. Подобна е ситуацията и в Латвия, когато преживелият партньор не може да бъде законен наследник на наследодателя^[11] и партньорът няма право на запазена част от наследството. В Полша еднополовите двойки също могат да изготвят завещания, които позволяват наследяване, но не и без да плащат много висок данък върху наследството^[12], от който хората със сключен брак са освободени. Освен това, въпреки завещанията, родителите на починалото лице запазват правото на законно наследство (при лицата в брак правото на законно наследство на родителите на починалото лице също не се прилага).

Гей двойка от България има много необичаен случай, свързан с имущество. Двамата мъже живеят в апартамент, който е собственост на един от тях. Те имат законно сключен брак в друга държава от ЕС, но той не е признат в България, поради което собствеността върху тяхното имущество не е споделена. Един от тях кандидатства за осиновяване на дете като самотен родител и за процедурата по осиновяване той трябва да предостави документ, в който се посочва адресът на местоживеенето му и връзката му с него. Тъй като апартаментът е собственост на другия партньор, мъжът е трябвало да подпише договор за наем със собствения си партньор и в момента той живее като наемател в собствения им дом. Той трябва да плаща символичен наем от 100 лева на своя партньор всеки месец, който от своя страна трябва да плаща данъци за получаването на наема. Този случай демонстрира много ясно предизвикателствата, пред които са изправени ЛГБТИ семействата, когато става въпрос за нещо толкова базисно като жилището. Да си наемател в собствения си дом и да трябва да плащаш наем на партньора си е не само нелепо и ненужно, но и унижително.

Добър пример за предоставяне на възможности за регулиране на наследяването между еднополови партньори може да бъде открит в Словакия. Словашкият Граждански кодекс предвижда някои права по отношение на наемните права и въпросите за наследяването. Преживелият ЛГБТИ партньор може да успее да наследи, ако ЛГБТИ партньорът, който е починал, е написал завещание и е определил другия ЛГБТИ партньор като лице, което трябва да го наследи в случай на неговата смърт. В случай че няма завещание, тогава е възможно да се наследява съгласно разпоредбите, предвиждащи наследяването по закон. Би било трудно обаче за ЛГБТИ партньор да бъде наследник, тъй като той може да бъде включен във втората или третата категория наследници.

В някои страни като България има общински програми за подпомагане на млади семейства чрез намаляване на таксите по ипотечните кредити. Тези програми могат да спестят хиляди лева на младите семейства, но за съжаление не са достъпни за ЛГБТИ семейства, тъй като те не могат да се сключват брак.

6. 6. КОНФЛИКТ НА ИНТЕРЕСИ

Друга област, в която съществуването на ЛГБТИ семейства не се взема предвид и може да доведе до правни проблеми, е конфликтът на интереси. В Латвия например законодателството не отчита възможностите да възникне конфликт на интереси, когато партньори от един и същи пол участват в следните сценарии: лицата нямат ограничения за участие в обществени поръчки^[13] или при изготвяне на документи за обществени поръчки, когато един от оферентите е партньор на член на комисията за възлагане на обществени поръчки, и няма конфликт на интереси в поведението и действията на държавни служители по отношение на техния партньор^[14].

^[11] Латвийски Граждански закон, чл. 391

^[12] Латвийски Граждански закон, чл. 423

^[13] Латвийски Закон за обществените поръчки, чл. 25, ал. 1, т. 2

^[14] Латвийски Закон за предотвратяване на конфликт на интереси в дейността на държавните служители, чл. 1, т. 6

7. СЪСТОЯНИЕ НА ПРАВАТА ЗА СВОБОДНО ДВИЖЕНИЕ НА ЛГБТИ СЕМЕЙСТВА

През 2004 г. ЕС приема исторически документ, който гарантира правото на свободно движение в рамките на ЕС за гражданите на Европейското икономическо пространство (ЕИП), което включва държавите членки на Европейския съюз (ЕС) и трите членки на Европейската асоциация за свободна търговия (ЕАСТ) Исландия, Норвегия и Лихтенщайн. Директива 2004/38/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите членки, известна още като Директивата за свободно движение, се превръща в важен документ за ЛГБТИ семействата, тъй като дава възможност на съпрузите на граждани на ЕС също да пребивават в ЕС. Това води до поредица от съдебни дела, в които се предоставя право на съпрузи от същия пол от страни извън ЕС да могат да пребивават в ЕС заедно със своите партньори.

В румънското дело *Relu Adrian Coman and Others v Inspectoratul General pentru Imigrări and Ministerul Afacerilor Interne (C-673/16)* [15] отнасящо се за признаване на имиграционните права на съпрузи от един и същи пол, Голямата камера на Съда на ЕС приема, че терминът „съпруг/съпруга“ включва съпрузи от един и същи пол за целите на правото на свободно движение и пребиваване в ЕС. Делото подчертава равното третиране на еднополовите семейни двойки при упражняване на техните права на ЕС за свободно движение и пребиваване. Адриан Коман, румънски гражданин, сключва брак с дългогодишния си партньор Клей Хамилтън, гражданин на САЩ, в Брюксел през 2010 г. На двойката е отказано разрешение за пребиваване в Румъния. Коман и Хамилтън, представлявани от АСCEPT, подават жалба пред румънските съдилища, оспорвайки решението на румънските власти. Румънският Конституционен съд пита Съда на ЕС дали Хамилтън трябва да бъде признат за съпруг на гражданин на ЕС и да му бъде предоставено право на постоянно пребиваване в Румъния съгласно законодателството на ЕС. Голямата камера на Съда на ЕС приема, че терминът „съпруг/съпруга“ включва съпрузи от един и същи пол за целите на правото на свободно движение и пребиваване в ЕС. Историческото дело осигурява равно третиране на еднополовите семейни двойки при упражняване на техните права на ЕС за свободно движение и пребиваване съгласно Директивата за свободно движение [16].

След това решение, на 25 юли 2019 г. Върховният административен съд на България признава, че правото на свободно движение в рамките на ЕС важи и за съпрузи в еднополови семейства. Това решение също е в съответствие с Директивата за свободното движение и засяга лесбийска двойка, която пребивава в България. Мариама Диало, френска гражданка, се жени за Кристина Палма, австралийска гражданка, във Франция през 2016 г. През същата година те решават да се преместят в България и кандидатстват за пребиваване. Мариама получава право на пребиваване и кани Кристина като член на семейството ѝ да живее с нея в България. Те подават заявление в дирекция „Миграция“ към МВР, предоставят всички необходими документи, включително свидетелството за брак, и без никакви затруднения Кристина получава разрешение за пребиваване. Проблемите за семейството започват през 2017 г., когато разрешението си за пребиваване трябва да бъде подновено. Кристина получи официално писмо, в което се казва, че разрешение за пребиваване не се подновява, тъй като българското законодателство не признава еднополовите бракове.

[15] Решение на Съда на Европейския съюз, дело № C673/16, 5 юни 2018 г.

[16] Директива 2004/38/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите членки

Двойката отнася това решение пред съда и Административен съд София-град отсъжда в тяхна полза. Дирекция „Миграция“ обжалва това решение, но Върховният административен съд подкрепя решението на Административен съд София-град и потвърждава правото на Кристина да пребивава в България като член на семейството на гражданин на ЕС. Това е първият път, в който български съд признава съществуването на еднополов брак.

8. ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В НАЙ-БЛИЗКИЯ КРЪГ (ОТНОШЕНИЕТО НА РОДНИНИТЕ)

Нашите семейства и приятели са тези, от които се очаква винаги да ни подкрепят и да бъдат до нас. След като се разкрият, някои ЛГБТИ хора продължават да разчитат на тази подкрепа и да поддържат здравословни взаимоотношения със семействата си, но много често те биват отлъчвани. Да имаш семейство на дъгата и да отглеждаш дете с партньор от същия пол води до поредното разкриване, при което приятелите и семействата на ЛГБТИ хората трябва да приемат не само тяхната куйър идентичност, но и да ги приемат като семейство.

Нашите изследвания показват, че ЛГБТИ хората все още са изправени пред високи нива на неприемане в най-близките си кръгове, най-вече от техните семейства. Когато са попитани за положителни или отрицателни примери за приемане, участниците в проучванията по R.I.S.E. споделят много истории за приемане, но също така и обезпокоително количество опит с изключване, главно в техните семейства. По-голямата част от положителните примери са свързани с приятелите им, които приветстват и оценяват тяхната идентичност. В същото време семейството остава място на стигма и страх за много ЛГБТИ хора, които се страхуват да се разкрият пред родителите си дори в по-напреднала възраст и дори при създаване на семейство с партньора си. В някои случаи са нужни години на родителите на ЛГБТИ хората да израснат и да възприемат идентичността на децата си и факта, че са в еднополови връзки, но в крайна сметка го правят: „Майка ми не говори с нас няколко години, но сега нямам проблеми в семейството. Ние държим на разстояние тези, които не го харесват.“ (Лавиния, Румъния). В други случаи те прилагат политиката „не питай, не казвай“ и никога не говорят по темата. Тревожно е, че идеята, че нещо е „превърнало“ децата им в гей, все още съществува и понякога родителите търсят причината за хомосексуалността или трансджендър идентичността на децата си и се опитват да намерят начини да ги „излекуват“. Често обвиняват партньорите им, че са ги „превърнали в гей“. Няколко лесбийки, които участваха в българската фокус група, споделят, че техните семейства вярват, че е възможно хомосексуалността да се излекува, а една от тях е водена на терапевт с тази цел.

Транс участниците в проучването разказват истории за това, че семействата на партньорите им не одобряват връзката им и се държат неуважително и враждебно. Както споделя една транс жена от България: „Открити сме пред неговите роднини, те не ме одобряват и се обръщат с грешния пол към мен“ (Респондент 2 от България, интервю). И двамата с партньора й са транс и са се сблъскали с изключване не само сред членовете на семейството, но и сред приятели. Те споделят история за приятелска двойка, които „казаха, че не искат да общуват с нас, защото не искат да объркват дъщеря си“ (Респондент 2 от България, интервю).

Откритостта за сексуалната и полова идентичност в страни, където социалната стигма е висока и защитата на правата на човека е ниска, може да бъде много трудна и дори опасна. Това носи допълнително предизвикателство в динамиката на връзките за ЛГБТИ хората. В някои случаи единият от партньорите е по-открит и непринуден да говори свободно за връзката си и да показва обич, докато другият се колебае да се разкрие. Това може да доведе до неудовлетвореност и за двамата партньори, защото единият се чувства възпрепятстван, а другият се чувства притиснат в ситуации, които са некомфортни за него.

Това може да бъде видяно в разказа на една респондентка за случай, в който тя и нейната партньорка са пътували и непознат е предположил, че партньорката ѝ ще си намери приятел на мястото, на което отиват: „Чувствах се много неприятно как в тази ситуация тя не може да каже „Не е нужно да намирам никого, човекът (с когото съм) седи до мен на задната седалка“, това е нещо много присъщо за нашето ежедневие като двойка“ (Респондент 5 от България, интервю).

9. МЕДИЙНО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ЛГБТИ СЕМЕЙСТВА / ОБЩЕСТВЕНО ОТНОШЕНИЕ КЪМ ЛГБТИ СЕМЕЙСТВАТА

Изглежда, че във всички страни партньори най-голям медиен интерес към въпросите за ЛГБТИ общността има около Прайд шествията, което често дава възможност да се повдигне и темата за ЛГБТИ семействата. Като цяло има нарастващ медиен интерес и освен историите, публикувани във времето около Прайда, медиите обръщат внимание на събития от политическата или правната сфера като предизборни дебати, законодателни инициативи, съдебни дела, статистически данни и др. (Латвия). Въпреки че все още има много медийни материали, които представят ЛГБТИ хората в негативна светлина, партньорите по проекта R.I.S.E. съобщават, че има все повече медии, които се стремят да отразяват темата позитивно или неутрално, както и да използват правилната и необидна терминология, когато говорят за ЛГБТИ общността.

Що се отнася до темата за ЛГБТИ семействата, медиите често предпочитат да разказват лични истории на семейства, за да предизвикат съпричастност и приемане. Съдебните дела във връзка с брачното равенството и ЛГБТИ родителството също предизвикват обществени дискусии и медийно внимание и в повечето случаи са адекватно представени от основните медийни канали.

Някои партньори по R.I.S.E. като LGL в Латвия съобщават, че с развитието на алтернативни отворени медийни платформи, които осигуряват пространство за по-лични истории, възможностите за позитивно представяне на ЛГБТИ темите се увеличават. В същото време във всички страни по R.I.S.E. има медийни канали, уебсайтове и организации от национален консервативен или руски произход, с националистически, религиозен и особено евангелски характер, които се опитват да затвърждават стереотипи и предразсъдъци. Битката между „про“ или „анти“ ЛГБТИ реториката, темата за семейните ценности и антиджендър дискурса продължават във всички шест държави.

10. ОБИЧАЙНИ СТРАТЕГИИ, ИЗПОЛЗВАНИ ОТ ЛГБТИ СЕМЕЙСТВАТА, ЗА ДА СЕ СПРАВЯТ С БАРИЕРИТЕ/ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА В ЕЖЕДНЕВИЕТО СИ

Една от най-добрите стратегии за ЛГБТИ семействата за оцеляване и подобряване на средата е създаването на общности и мрежи. Това е чудесен начин за обмен на опит, добри практики, научени уроци и идеи за подобряване на ежедневните преживявания на членовете на общността. В България има две много успешни инициативи на общността: група за подкрепа за ЛГБТИ родители и група за подкрепа за бъдещи ЛГБТИ родители. Групата за подкрепа за ЛГБТИ родители е създадена преди около 4 години като инициатива на Младежка ЛГБТ организация „Действие“. Тя е организирана в затворена група във Facebook, където членовете координират своите срещи, споделят ценна информация за добри практики и предизвикателства и обменят съвети. Според участниците в проучването по R.I.S.E., които са част от групата за ЛГБТИ родители, семействата в групата отглеждат общо над 100 деца.

Тъй като участието в групата за ЛГБТИ родители е разрешено само за хора, които вече са родители, има нова група за подкрепа, създадена от и за ЛГБТИ хора, които са бъдещи родители. Четирима от участниците в нашата фокус група споделиха, че участват в тази група и обменят информация с други членове на общността, които се опитват да осиновят, забременеят или да създадат партньорства за съвместно родителство. Подобни примери за общностни инициативи могат да бъдат открити и в други страни партньори. ЛГБТИ семействата продължават да полагат усилия и да рискуват своята безопасност и благополучие в името на подобряването на околната среда в своите държави. Семействата не само се организират, за да се подкрепят взаимно, но и водят съдебни дела, изправят се срещу институции и споделят публично своите истории, за да нормализират лицето на ЛГБТИ семействата пред широката общественост.

„Вярвам, че инвестираме много повече енергия, за да накараме нещата да работят в разбирателство с тези институции. Внимаваме да не влизаме в конфликти(...). Влагаме енергията си, за да поддържаме семейството си и умишлено да избягваме конфликти(...). Ние обаче напуснахме зоната си на комфорт, когато решихме да бъдем част от групата семейства, които съдят държавата, за да се защитят.“ – Андреа, Румъния

Развитието на независими медии и канали в социалните медии предоставя големи възможности за ЛГБТИ хората да се организират, информират взаимно и да създават видимост чрез прости действия като споделяне на мисли, създаване на собствено съдържание и споделяне на личен опит. Сега е по-лесно от всякога ЛГБТИ идентичностите да бъдат комуникирани, да бъдат познати в по-широка среда чрез отворени канали като средствата за информационни технологии и виртуалната комуникация, които могат да помогнат на ЛГБТИ семействата да се откъснат от хетеронормативните стандарти. В този смисъл ЛГБТИ семействата се превръщат в двигател на социалната промяна. Те работят за „избрано семейство“, като създават подкрепяща среда, в която избират да живеят като система за подкрепа. Те движат правната система към равенство, оспорват традиционното разделение на половете и разширяват пространството за по-голяма лична автономия. Наблюдава се постепенно увеличаване на гражданското участие и себеизразяване, подхранвано от новите комуникационни технологии и повишеното доверие в организации като общностните организации, участващи в проекта R.I.S.E.

„Ние, ЛГБТ хората, които имаме семейства, не бива да се крием повече. Трябва да се борим да покажем, че съществуваме, че сме тук с вас и живеем същия живот като вас, мнозинството от румънското население.“ – Ирене, Румъния

Участниците в проучването по R.I.S.E. споделят тревоги за безопасността си, както и своите тактики да я подобрят. Основната споделена стратегия е да бъдете много внимателни и да можете да прецените кои са ситуациите и хората, при които е безопасно да се разкриете, и кога трябва да сте по-предпазливи и да запазите идентичността си в тайна, за да защитите своята безопасност. Много от респондентите споделят, че са много внимателни, когато изразяват близост в публичните пространства. Например българските респонденти признават, че могат да си позволят да показват близост на обществено място в някои части на София, но не биха го направили в други части на града, защото е твърде опасно: „Много ми е мъчно, че животът в София е един в центъра на града и друг в Люлин например.“ (Респондент 7, интервю). ЛГБТИ хората са изправени пред агресия в семейството, на улицата, при достъп до стоки и услуги, в обществения транспорт и в други обществени пространства. За транс хората въпроса за безопасността е още по-важен – когато външният вид не съответства на пола, определен при раждането, нападенията са доста чести, докато властите имат малка или никаква компетентност в борбата с престъпленията от омраза:

„Подсвирквания, хората, които се спират на улицата и започват да крещят или псуват, струва им странно, смятат, че има нещо нередно и започват да стават доста агресивни(...). Например, когато пътувате с обществен транспорт, в най-добрия случай може да ви се подиграват, да ви сочат с пръст или да ви плюят, блъскат или снимат.“ – Алексис, Румъния

РАЗДЕЛ 2:

Път напред към подобряване на
преживяванията (качеството на живот) на
ЛГБТИ семействата

11. СЪЩЕСТВУВАЩИ ДОБРИ ПРАКТИКИ ЗА ПРИЕМАНЕ И РАВНО ТРЕТИРАНЕ НА ЛГБТИ СЕМЕЙСТВА: ПОЛИТИКИ И СИСТЕМИ ЗА ПОДКРЕПА.

В България, Литва, Латвия, Полша, Румъния и Словакия има много текущи инициативи, които насърчават приемането и се застъпват за законодателни промени за признаване на ЛГБТИ семейства. Партньорите по проекта R.I.S.E. провеждат кампании за повишаване на осведомеността, водят законодателни инициативи и работят по общностно организиране, за да подкрепят и овластят местните общности да се борят за своите семейни права. Различни подобрения могат да бъдат открити на общностно ниво, както и в промени в някои политики и практики.

В България виждаме положително развитие през последните няколко години със съдебното решение на Върховния административен съд от 2019 г., с което се признава правото на свободно движение на еднополови двойки, а през септември 2019 г. Софийският районен съд постановява, че жена в еднополов брак може да вземе фамилното име на партньорката си. Други добри практики за видимост и застъпничество могат да бъдат открити в проекта LoveMoves. Целта му е да се противопостави на практиките на дискриминация в държави членки, които не третират еднополовите двойки, признати в други юрисдикции, като такива и по този начин нарушават правото на свободно движение в рамките на Европейския съюз. Като част от него през 2019 г. Фондация „Билитис“ разпространява петиция на равнище ЕС с призив към властите в ЕС да гарантират правата на семействата на дъгата, която получава над 17 000 подписа. Положението на еднополовите двойки, признати в друга юрисдикция на ЕС, които пребивават или пътуват до България, е анализирано и описано в доклада „Свободно движение на гражданите на Европейския съюз – права и предизвикателства пред еднополовите семейства в Република България“, който включва преглед на правата, гарантирани на гражданите на ЕС, и анализ на мерките и недостатъците при прилагането на Директивата в България, преглед на административната и съдебна практика в страната и данни от национално проучване на еднополови двойки с признати статут в други държави членки на ЕС, които пребивават временно или живеят в България. През декември 2019 г. българските ЛГБТИ организации „Билитис“, „ГЛАС“ и „Действие“ стартират кампанията „Семейство за всеки“, която има за цел да призове властите да признаят регистрираните партньорства като официална форма на партньорство както в еднополови, така и в разнополови двойки. Кампанията приканва двойки и лица, независимо от тяхната сексуална ориентация, да подадат заявления в Столична община, заявявайки, че искат да тяхното партньорство да бъде регистрирано. В кампанията вземат участие общо 275 души.

В Литва има известно развитие на практическо ниво, например някои нотариуси започват да одобряват генерални пълномощни на еднополови партньори, което би било от полза по отношение на вземането на решения за партньора в медицински ситуации, управление на собствеността и много други.

В Латвия споменатият по-горе проект на Закон за партньорството е не само законодателна инициатива, но и кампания за повишаване на осведомеността, която популяризира отделни истории на семейства без брак, включително ЛГБТИ семейства, и предизвикателствата, пред които са изправени ежедневно. В нея се приканват хората да изразят подкрепата си за инициативата [dzivesbiedri.lv]. Кампанията показва нарастваща подкрепа и от обществото, като 59% от латвийското население подкрепя проекта за Закон за партньорството; въпреки това само 37,7% са за включването на еднополови семейства в законовото предложение.

В Словакия през юни 2015 г. е създадена платформата Life Partnership. Коалицията от 39 неправителствени организации и активисти подкрепят въвеждането на алтернативно партньорство както за разнополови, така и за еднополови двойки, което да бъде признато от държавата и да носи сходни права и отговорности с гражданския брак, включително осиновяване от втори родител. В първата фаза на кампанията през 2015 г. Life Partnership събира истории на двойки, които биха се възползвали от въвеждането на регистрирано партньорство. Тази платформа е активна и към момента.

В Румъния кампанията за бойкот на Референдум за семейството постига голям успех, като мобилизира в подкрепа на правата на ЛГБТИ семейства не само ЛГБТИ общността, но и по-широката общественост.

12. НЕОБХОДИМОСТ ОТ ЦЕЛЕНАСОЧЕНИ УСИЛИЯ ЗА ПРОМЯНА НА ОБЩЕСТВЕННОТО МНЕНИЕ И ПРЕПОРЪКИ ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ОСВЕДОМЕНОСТТА/ПРОМЯНА НА ВЪЗПРИЯТИЯТА И НАГЛАСИТЕ

Има нужда от застъпнически дейности за постигане на законодателни промени в областта на правата на ЛГБТИ семейства и брачното равенство. Много участници в проучването по R.I.S.E. обаче споделят мнението, че законодателните усилия и узаконяването на еднополовите граждански партньорства или бракове не са достатъчни, за да се постигне устойчива положителна промяна. Тези усилия трябва да бъдат част от по-мощен процес за насърчаване на приемането в обществото, включително събития за видимост, медийни материали, повишаване на осведомеността и позитивни кампании за ролеви модели, които ще нормализират ЛГБТИ идентичностите и семействата. Някои респонденти отбелязват, че мотивирането на ЛГБТИ хората да бъдат открити и отворени за идентичността си с хората в живота си също може да увеличи социалното приемане и в този смисъл общностното организиране също е от решаващо значение.

13. НЕОБХОДИМОСТ ОТ НОВИ ЗАКОНИ/ПОЛИТИКИ И ПОЛИТИЧЕСКИ ПРЕПОРЪКИ

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

През 2021 г. отбелязваме 20 години от официалното сключване на първия еднополов брак в Нидерландия. През този период станахме свидетели на огромна промяна към брачно равенство, но все още са нужни много промени, докато достигнем пълно равенство за ЛГБТИ семействата. Факт е, че ЛГБТИ хората и техните семейства съществуват тук и сега в ЕС и по целия свят и този факт трябва да бъде отразен в правния мир. Освен законодателните промени, трябва да се направи още много по отношение на постигането на социално приемане и сигурност за ЛГБТИ семействата. Междувременно енергични общности организират и поддържат борбата жива и правят стъпки към равенството всеки ден.

„Ние, ЛГБТ хората, които имаме семейства, не бива да се крием повече. Трябва да се борим да покажем, че съществуваме, че сме тук с вас и живеем същия живот като вас, мнозинството от румънското население.“ – Ирене, Румъния